

BOJXONA XIZMATI XODIMINING KASBIY KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING AXAMIYATLI JIHLTLARI

Qodirov Mirzaakram Sobirjonovich

*Davlat bojxona qo'mitasining Bojxona instituti "Psixologik tayyorgarlikni rivojlantirish"
markazi boshlig'i, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.02.1.042>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bojxona xizmati xodimining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishning ahamiyatli jihatlari va kasbiy kompetentlikni shakllantirish yo'nalishlari hamda mexanizmlari, uni rivojlantirishning shart-sharoitlari va imkoniyatlaridan unumli foydalanish haqidagi fikr va mulohazalar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: bojxona xizmati xodimi, kompetensiya, bojxona nazorati, bojxona huquqi, bilim, malaka, ko'nikma.

ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ТАМОЖЕННИКА

Аннотация. В данной статье рассмотрены важные аспекты повышения профессиональной компетентности работника таможенной службы, направления и механизмы формирования профессиональной компетентности, условия и возможности ее развития и эффективного использования мнений и комментариев.

Ключевые слова: таможенник, компетенция, таможенный контроль, таможенное право, знания, квалификация, умение.

IMPORTANT ASPECTS OF IMPROVING PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE CUSTOMS OFFICER

Abstract. In this article, the important aspects of improving the professional competence of the customs service employee, the directions and mechanisms of professional competence formation, the conditions and opportunities for its development and the effective use of the opinions and comments are considered.

Keywords: customs officer, competence, customs control, customs law, knowledge, qualification, skill.

Kirish. Dunyo mamlakatlari o'rtasida kechayotgan iqtisodiy hamkorlik masalalar masshtabining kengayib borishi natijasida yangi talablarning yuzaga kelayotganligi ularni amalga oshirish va dunyo hamjamiyati bilan teng qadam qo'yish respublikamiz nufuzini yangi pog'onaga olib chiqish zaruriyati bojxona tizimida faoliyatni tizimli tashkil etish, zamonaviy dunyoqarashli va istiqbolli, bilim va ko'nikmalar hozirgi globallashuv jarayoniga mos bojxona xodimlarini tayyorlashni taqozo etadi.

Kadrlarning kasbiy ta'limida, shuningdek, iqtisodiyotda sodir bo'layotgan global tendensiyalarni e'tiborsiz qoldirish muqarrar ravishda salbiy oqibatlariga olib keladi. Bojxona tizimi faoliyati samaradorligi, uni doimiy takomillashtirish kadrlar salohiyati bilan har tomonlama bevosita bog'liqdir. Bojxona organlari uchun yuqori malakali xodimlarni tayyorlash va ularning kasbiy malakasini oshirishni tubdan yaxshilash bojxona ishini jahon standartlari darajasida tashkil etishning eng muhim shartlaridan biridir.

Yuqoridagilar bojxona xizmati tizimining o'z funksional vazifalarini to'g'ri va oqilona amalga oshirishga qodir bo'lgan turli xil vaziyatlarga tez moslasha oladigan mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojini oshiradi. Bojxona xodimlari zimmasiga yuklatilgan majburiyat va vazifalarning vijdonan ijro etilishi, shuningdek yuqori axloqiy va kasbiy fazilatlariga ega bo'lishning asosi bojxona kadrlarini tayyorlash tizimining qanchalik to'g'ri tashkil etilganligiga bog'liq. Bojxona xodimlariga yangi talablar qo'yilayotgani bois, O'zbekiston Respublikasi bojxona organlari uchun kadrlar tayyorlash samaradorligiga mutanosib ravishda bojxona ma'muriyatchiligining maqsad va vazifalarini to'g'ri tashkil etishga bog'liq bo'lgan bojxona organlarida inson salohiyatidan foydalanish samaradorligining dolzarbligi oshib bormoqda.

Ya'ni, bojxona ishi sohasida ko'rsatilayotgan xizmatlarning samaradorligi va sifatining asosiy ko'rsatkichi bo'lgan bojxona xodimi ishining sifatiga bo'lgan talablarni oshirish uchun ijtimoiy ehtiyoj paydo bo'ldi. Bu esa bojxona tartib-taomillarini amalga oshirish tezligini oshirish, muayyan darajada tadbirkorlar va tovarlar yakuniy iste'molchilarining xarajatlarini kamaytirish, tashqi savdo sohasida iqtisodiy xavfsizlikni oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, dunyo iqtisodiyotining integratsiyasi bir vaqtning o'zida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda jarayonlarni boshqarishni talab etib, davlatlarning "raqamli iqtisodiyot"ni jadal sur'atlarda rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Bojxona organlarining faoliyati mamlakat iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismi sifatida bir vaqtning o'zida bojxona xodimlarining xizmat faoliyatidagi jarayonlarni operativ boshqarish, shuningdek, tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlari faoliyatini yengillashtirish imkonini beruvchi "raqamli bojxona"ning shakllanishi uchun qulay sharoitni yaratadi.

Bularning barchasi bojxona sohasidagi islohotlarning talablaridan biri — bojxona xizmati uchun yuqori malakali muta-xassislar, yuksak intellektual, ma'naviy-axloqiy salohiyatga ega bo'lgan, kasbiy kompetensiyasi yuqori darajada shakllangan kadrlarni tayyorlash zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Globalashuv sharoitida mutaxassisning kasbiy tayyorgarligi, boshqaruv sohasida yuksak madaniyatli, odamlar bilan muloqot qila oladigan, xalqning dardi bilan yashaydigan xodimni shakllantirish — islohotlarning samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi taktik va strategik maqsad sifatida kun tartibiga chiqdi. Bu borada samarali ishlash barcha xodimlar zaruriyat sifatida e'tirof etilib, bu jarayon shaxs kasbiy va axloqiy madaniyatida "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik — har bir xodimning faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak" [4], degan yangi kasbiy faoliyatga doir bo'lgan kompetensiyalarni yuzaga keltiradi.

Adabiyotlar tahlili.

MDH mamlakatlarida bojxona tizimida kadrlar salohiyatini oshirish, bojxona xodimlarini kasbiy tayyorlashning psixologik, pedagogik, axloqiy masalalari, ijtimoiy-kompetentligini shakllantirish, kasbiy saralashning psixo-pedagogik jihatlari bo'yicha S.I.Василов, Э.И.Белеский, Р.И.Женжеруха, А.К.Крупченко, С.А.Тарусина, В.В.Макрусев, В.В.Рогачев, А.С.Исаева, М.В.Федетова kabi olimlar tomonidan o'rganilgan, bojxona xodimlarining o'zaro hamkorliklari muammolari bo'yicha esa А.А.Богомолова, Л.Н.Блохина, О.В.Софронова, Е.Н.Остапенко va boshqa tadqiqotchilar ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borishgan, bojxona xodimlari faoliyatidagi muomala jarayonining o'ziga xos tomonlari tadqiqoti bo'yicha А.А.Максимов, М.А.Горячева, А.А. Солопов, В.А.Рыбаковlar tomonidan ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Bojxona xodimlarining kasbiy muloqot yuritish kompetensiyalari, mafkuraviy immunitetini rivojlantirish, muomala psixologiyasi va axloqiy jihatdan tayyorlash muammolari bo'yicha O'zbekistonda S.Alimboyev, N.I.Aslonov, X.M.Alimov, G'.Hamroqulov, O.Zayniddinov, Sh.U.Raimov, T.Rahmonov, A.Saidov, G.A.Asilova, Sh.AAkromovalar tomonidan bajarilgan ilmiy ishlari bojxona organlari tizimining ilmiy jihatdan rivojlanishida o'zining salmoqli hissasini qo'shgan [5].

"Kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalari "insonning bilimlariga asoslangan, ijtimoiy-kasbiy hayoti faoliyatida belgilangan shaxsiy va intellektual tajribasi" sifatida talqin etilmoqda [8]. Amerikalik olim N.Xomskiy asarlarida kompetensiya insonning biror faoliyatini amalga oshirish layoqati sifatida talqin etilgan [3]. Aynan bizning tadqiqotimizda ham asosiy vazifalardan biri bojxona xodimining postdagi har xil vaziyatlarda o'zini tuta olish layoqatlari shakllanganlik darajasini, xodimlarda ushbu kompetensiyalar shakllanganlik darajasini aniqlashdan iborat bo'lganligi sababli biz shu yondashuvga alohida e'tibor qaratamiz.

"Kompetensiya", "kompetentlik", «kompe-tentli» tushunchalari adabiyotlarda va lug'atlarda quyidagicha keltirilgan. Inglizcha- o'zbekcha lug'atda quyidagicha ta'rif keltiriladi: "kompetensiya" "kompetent" (lot. competence – omilkorlik, xabardorlik) biror belgilangan sohani tushunadigan, biladigan; competent – bilimdon; o'zining qonuniy huquqiga ega bo'lgan, biror ishni hal qilish yoki bajarish ma'nolarida keltiriladi [3].

E.F.Zeer va boshqalar tomonidan berilgan ta'riflarga asoslanib, kompetensiyani bilim, ko'nikma va tajribani muayyan faoliyat natijasiga safarbar qilish va faoliyat jarayonida qo'llay olish qobiliyati deb tushunish mumkin [9].

N.V.Tarasova kompetensiya tushunchasini muammoni hal etishga qaratilgan bilim va vaziyat, bilim va harakat o'rtasida aloqadorlikni ta'minlash imkonini beruvchi bilim, qadriyatlar va idrokka asoslangan

umumiy qobiliyat sifatida talqin etadi [10].

Bojxona ishiga doir kasbiy kompetensiyalarning ayrim jihatlari malayziyalik tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan bo'lib, unda Kuala Lumpur Xalqaro aeroporti xodimlarining faoliyati misolida bojxona xodimlarining kasbiy kompetensiyasi ularning o'z kasbini ado etishga bo'lgan motivatsiyasi hamda xizmat faoliyatidan qoniqishi darajasi bilan bevosita aloqador ekanligi ta'kidlanadi [6]. Malayziya bojxona boshqarmaci xodimlarining kasbiy kompetensiyasi ish samaradorligiga qanday ta'sir etishi masalasi ham shaxslararo munosabatlar, ishni bajarishni rejalashtirish va tashkil etish, muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish, muloqot yuritish ko'nikmalari aspektida o'rganilgan [7].

K.Miropolskaya bo'lajak bojxona ofitserlarining kasbiy kompetensiyalarini o'rganib, kuyidagi: o'z oldiga maqsad qo'ya olish; asosiy, funksional, tashkiliy jihatlarni belgilay olish; yakuniy natijani aniqlash va baholash bloklaridan iborat kasbiy kompetentlik modelini ishlab chiqadi. Shuningdek, tadqiqot ishida bojxona xodimlarida tez sur'atlarda o'sib borayotgan kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari ishlab chiqilib, bojxona xodimlarini ta'limning faol shakllari va usullari yordamida o'qitish va ularning mustaqil ta'limini tashkil qilish taklif etilgan [2].

Yuqoridagi kompetensiya, kompetentlik tushunchalariga mutaxassis olimlar tomonidan berilgan ta'rif va tasniflarga asoslangan holda biz bojxona xodimlarining kasbiy kompetensiyasiga – bojxona xodimining xizmat talablariga muvofiq ish bajara olish qobiliyati, deb qaraymiz. Xizmat talablari bu – BQ Markaziy apparati yoki boshqarmalar tomonidan qabul qilingan vazifalar va ularni amalga oshirish standartlaridan kelib chiqadi.

Muhokama va natijalar.

Zarur axborotni olish uchun tinglovchilar o'rtasida so'rov o'tkazdik (qayta). Ushbu jarayon davomida respondentlarga bojxona ishi mutaxassislari uchun muhim bo'lgan kasbga oid tavsiflarning tarkibini aniqlash va ularni ahamiyatiga ko'ra tartiblashtirish tavsiya qilindi. Bizningcha, bojxona xizmati tuzilmalarida ishlaydigan mutaxassislarning bu boradagi fikrini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Shu munosabat bilan, "Qayta tayyorlash va malaka oshirish" fakultetiga 2023-2024-yillar oralig'ida kelgan 100 nafar hududiy bojxona postlari xodimlari orasida so'rov olib bordik. Biz o'tkazgan tadqiqot natijalarini taqqoslash va tahlil qilish natijasida hamda komponentli ekspertlarning xulosalari asosida kursantlarning o'zbek zamonaviy bojxonachi qiyofasi to'g'risidagi tasavvurga mos keladigan muhim kasbiy tavsiflarning tarkibi to'g'risidagi bildirgan fikrlari ancha shakllangan va mustahkamligini to'la ishonch bilan aytishimiz mumkin. Olingan ma'lumotlarni matematik va statistik qayta ishlash yordamida (1-jadval) aniqlanishicha, eng muhim kasbiy tavsiflar o'ntaligiga asosan shaxsiy-ishchan sifatlar kiradi.

1-jadval.

Bojxona xizmati xodimlarining professigrammasining tarkibiy qismidagi zaruriy kasbiy kompetensiyalarni ekspert baholash natijalari

Ahamiyatli darajasiga ko'rsatkichlar	Kasbiy kompetensiya mazmuni
1-o'rin	Muloqotga kirishuvchanlik
2-o'rin	Mustaqil fikrga egalik
3-o'rin	Kuzatuvchanlik
4-o'rin	Diqqat va idrokning barqarorligi
5-o'rin	Mustahkam xotira
6-o'rin	Kreativlik va ijodkorlik
7-o'rin	Xushmuomalalik, emotsional barqarorlik
8-o'rin	Fidokorlik, bilimdonlilik
9-o'rin	Ma'suliyatlilik, talabchanlik
10-o'rin	Halollik, vijdoniylik

Biz quyidagi O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining bojxona instituti mutaxassislik ta‘lim yo‘nalishlari uchun yangidan yaratiladigan malaka talablariga kiritiladigan kadrlar iste‘molchilarining mutaxassislik ta‘lim yo‘nalishlari bitiruvchilari kasbiy faoliyatlariga qo‘yiladigan umumiy malaka (kasbiy kompetentlik) talablarini ishlab chiqdik (2-jadval).

2-jadval.

“Yurisprudensiya (iqtisodiy xavfsizlikni huquqiy ta‘minlash)” mutaxassislik ta‘lim yo‘nalishi bo‘yicha (shifri 60420100) umumiy malaka (kasbiy kompetentlik) talablari

Soha	Umumiy malaka (kasbiy kompetentlik) talablari
Kasbiy faoliyatining sohalari	Yurisprudensiya (iqtisodiy xavfsizlikni huquqiy ta‘minlash) ta‘lim yo‘nalishi – huquq sohasidagi yo‘nalish bo‘lib, u o‘z ichiga davlat va xo‘jalik boshqaruvi, sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar, advokatlik tuzilmalari, shuningdek tijorat va notijorat tashkilotlarida yuridik faoliyatni amalga oshirishni qamrab oladi.
Kasbiy faoliyatining obyektlari	Iqtisodiy xavfsizlikni huquqiy ta‘minlashda bojxona nazoratini olib borish, tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish, kontrabanda va bojxona to‘g‘risidagi qonun hujjatlari buzilishiga qarshi kurashish, ma‘muriy ish yurituv, tergovga qadar tekshiruv, surishtiruv va tezkor-qidiruv faoliyati sohasidagi ijtimoiy munosabatlar ta‘lim yo‘nalishi bo‘yicha kasbiy faoliyatning obyektlari hisoblanadi. Huquqni qo‘llash. Huquqni muhofaza qilish. Tezkor-qidiruv. Yuridik xizmat.
Kasbiy faoliyatining turlari	-----
Kasbiy faoliyatining umumiy malaka talablari: Huquqni qo‘llash sohasida	Huquq subyektlari tomonidan qonunlarga rioya etilishini ta‘minlash, qonun va qonunosti hujjatlarini to‘g‘ri qo‘llash, kasbiy faoliyat jarayonida protsessual huquq normalarini tatbiq etish ko‘nikmalariga ega bo‘lish. Davlat, jamiyat va shaxs xavfsizligi, fuqarolarning hayoti va sog‘lig‘iga tahdid soluvchi holatlarni oldini olish va aniqlash, jinoyat va ma‘muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarni aniqlash va qo‘lga olish, jinoyat va ma‘muriy huquqbuzarliklar shohidlarini aniqlash, jinoyat va ma‘muriy huquqbuzarliklar to‘g‘risidagi ariza shikoyatlarni qabul qilish, ro‘yxatga olish, huquqbuzarliklarni oldini olish va ularni sodir etilishiga imkon yaratgan sabablar va sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etish, jinoyat va ma‘muriy huquqbuzarliklarga oid ishlarni yuritish, maxsus vositalar va o‘q otar qurolini qo‘llash ko‘nikmalariga ega bo‘lish.
Huquqni muhofaza qilish sohasida	TQFni amalga oshiruvchi organlar va ularning vakolatlarini bilish, TQFni amalga oshiruvchi organlarga ko‘maklashuvchi shaxslarni ijtimoiy-huquqiy jihatdan himoyalash, tezkor-qidiruv tadbirlarini o‘tkazish, tezkor-qidiruv ishlarini yuritish, tezkor-qidiruv faoliyatining vositalarini qo‘llash, bojxona organlarining TQFda hamkorlikni tashkil etish, TQF natijalaridan foydalanish, tahliliy hujjatlarni tayyorlash, jinoyat va ma‘muriy huquqbuzarlikni fosh qilish, oldini olish, ularni sodir etgan yoki sodir etishga tayyorgarlik ko‘rayotgan shaxslarni aniqlash, shuningdek, huquq va manfaatlarni ishonchli himoya qilish uchun zarur bo‘lgan nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalariga ega bo‘lish.
Tezkor-qidiruv faoliyat (TQF) sohasida	Qonun hujjatlariga muvofiq yuridik shaxs faoliyatining qonuniyligini ta‘minlash, yuridik shaxs faoliyati sohaslarining tashkiliy, shu jumladan moliyaviy va mehnat intizomini mustahkamlash, yuridik shaxs mol-mulkini saqlanishini ta‘minlash bo‘yicha tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etish hamda shaxslarga huquqiy va boshqa masalalar bo‘yicha yuridik maslahatlar berish, mulkiy-huquqiy xususiyatga ega hujjatlarni rasmiylashtirishda ko‘maklashish ko‘nikmalariga ega bo‘lish.
Yuridik xizmat faoliyati sohasida	

Huquq subyektlari tomonidan qonunlarga rioya etilishini ta'minlash, qonun va qonunosti hujjatlarini to'g'ri qo'llash, kasbiy faoliyat jarayonida protsessual huquq normalarini tatbiq etish ko'nikmalariga ega bo'lish.

Davlat, jamiyat va shaxs xavfsizligi, fuqarolarning hayoti va sog'lig'iga tahdid soluvchi holatlarni oldini olish va aniqlash, jinoyat va ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarni aniqlash va qo'lga olish, jinoyat va ma'muriy huquqbuzarliklar shohidlarini aniqlash, jinoyat va ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ariza shikoyatlarni qabul qilish, ro'yxatga olish, huquqbuzarliklarni oldini olish va ularni sodir etilishiga imkon yaratgan sabablar va sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etish, jinoyat va ma'muriy huquqbuzarliklarga oid ishlarni yuritish, maxsus vositalar va o'q otar qurolini qo'llash ko'nikmalariga ega bo'lish.

TQFni amalga oshiruvchi organlar va ularning vakolatlarini bilish, TQFni amalga oshiruvchi organlarga ko'maklashuvchi shaxslarni ijtimoiy-huquqiy jihatdan himoyalash, tezkor-qidiruv tadbirlarini o'tkazish, tezkor-qidiruv ishlarini yuritish, tezkor-qidiruv faoliyatining vositalarini qo'llash, bojxona organlarining TQFda hamkorlikni tashkil etish, TQF natijalaridan foydalanish, tahliliy hujjatlarni tayyorlash, jinoyat va ma'muriy huquqbuzarlikni fosh qilish, oldini olish, ularni sodir etgan yoki sodir etishga tayyorgarlik ko'rayotgan shaxslarni aniqlash, shuningdek, huquq va manfaatlarni ishonchli himoya qilish uchun zarur bo'lgan nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalariga ega bo'lish.

Qonun hujjatlariga muvofiq yuridik shaxs faoliyatining qonuniyligini ta'minlash, yuridik shaxs faoliyati sohalarining tashkiliy, shu jumladan moliyaviy va mehnat intizomini mustahkamlash, yuridik shaxs mol-mulkini saqlanishini ta'minlash bo'yicha tadbirlarini ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etish hamda shaxslarga huquqiy va boshqa masalalar bo'yicha yuridik maslahatlar berish, mulkiy-huquqiy xususiyatga ega hujjatlarni rasmiylashtirishda ko'maklashish ko'nikmalariga ega bo'lish.

Bojxona xodimining kompetentligi bojxona xodimiga muayyan lavozim vazifalarni bajarish uchun xos bo'lgan maxsus bilim va ko'nikmalar tizimini o'z ichiga oladi. Shuningdek, kasbiy ma'naviy va axloqiy sifatlarni o'zida mujassam etadi.

Bojxonachining o'z kasbiga sadoqati jamoasiga, jamiyatiga va davlatiga sodiqlik bilan xizmat qilishida bilinadi. Shaxs o'z kasbi orqali jamiyatning ulug' maqsadlari va g'oyalarga qo'shiladi. Shu ma'noda, kasbiy sadoqat tashabbus va faollikdir. Har bir ishda tashabbuskorlik ko'rsatish, qo'yilgan vazifalarni bajarishda faol bo'lish, so'z va ish birligida namoyon bo'ladi.

Bojxona organlari kompetensiyasi – davlatning bojxona organlariga bir-biridan ajralmagan holda mas'uliyat bilan topshirilgan hokimiyat vakolati, funksiyalari va masalalari tizimidir. Bojxona organlari vakolati boshqariladigan obyekt va shaxs, jamiyat va davlat oldidagi majburiyatlariga nisbatan munosabat bo'yicha ularning huquqlari majmuasi ta'lim-tarbiya va bojxona xizmati kasbiy faoliyatining real va modellashtirilgan (amaliyot davri) jarayoni integrallashtiruvchi hamda loyihalashtirish texnologiyasi ishlab chiqish jarayonida yuzaga keladi [1].

Shunday qilib, bugungi zamonaviy sharoitda bojxona xizmatini malakali kadrlar bilan ta'minlash muammosini samarali hal qilishda, birinchi navbatda, hozirgi kun talablariga javob bera oladigan, o'z kasbining ustasi bo'lgan, qo'l ostidagi shaxsiy tarkibni har qanday sharoitda boshqara oladigan, ularni o'qitib, tarbiyalab, o'z Vatanga sadoqatli, harbiy burch va qasamyodga sodiq qoladigan bojxonachi qilib tarbiyalashda chuqur bilimga ega bo'lgan tarbiyachi ofitser-pedagoglarning o'rni kattadir. Shu ma'noda bugungi globalashuv sharoitida kadrlar tayyorlashning milliy modelini ro'yobga chiqarish, har tomonlama kamol topgan, ta'lim-tarbiyani ongli ravishda idrok eta oladigan, davlat va jamiyat oldida javobgarlik hissini yuragida tuya oladigan bojxona xizmatchilarini tarbiyalashni nazarda tutish bilan birga, bojxona sohasini tubdan isloh qilish.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy jamiyatimizning jadal sur'atlarda rivojlanishi va yangilanishi harbiy-siyosiy vaziyat tez o'zgarib, iqtisodiy xavfsizlik sohasidagi xatar va tahdidlar tobora kuchayib borayotganligi bilan ajralib qolmoqda. Shu boisdan, professional bojxona sohasida kadrlarni tayyorlash ularning intellektual salohiyati, kasbiy kompetentligini rivojlantirish, jahon hamjamiyatida rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali professional bojxona sohasida kadrlarni tayyorlash tizimini yaratish masalasi ustuvor mezon sifa-tida muhim rol o'ynaydi. Shularni inobatga olgan holda quyidagilarni bayon etishimiz mumkin:

1. Kadrlarni tayyorlash masalalari, ularni o'z-o'zini rivojlantirish va tarbiyalashni o'rganishni bir shaklga keltirish lozim, bu esa muammolarning ilmiy-tadqiqot ishlanmasi O'zbekiston Respublikasi

bojxona xizmati kadrlar salohiyatini rivojlantirishga imkon beradi.

2. Bojxona xodimlarining kasbiy kompetensiyalarini oshirish Davlat Bojxona Qo‘mitasi Markaziy apparatda faoliyat olib borayotgan rahbariyatning diqqat markazida bo‘lishi lozim.

3. Bojxona xizmati sohasida kasb faoliyatining o‘ziga xosligini inobatga olib, xodimlarning kasbiy faoliyatlarini bajarish jarayonini tuzishda ularning kasbiy kompetentligi sifatiga qo‘yiladigan talabchanlikni oshirish orqali ustuvor yo‘nalish mas’uliyatni qaror toptirishdan iborat bo‘lgan ishlarni takomillashtirish.

4. O‘quv mashg‘ulotlarini kasbiy ahamiyatga ega va talab qilinayotgan, shuningdek bojxona ishi mutaxassisi egallashi lozim bo‘lgan shaxsiy-ishchanlik sifatlarini ham rivojlantirishga yo‘naltirish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

Akramova Sh.A. Bo‘lajak bojxona xizmati xodimlarida mafkuraviy immunitetni rivojlantirish. Ped. fan.dok. ...dis.Avtoref. – T.: 2017. - 19 b.

Asilova G.A. Bojxona va soliq yo‘nalishlari talabalarining davlat tilida kasbiy muloqot yuritish kompetensiyasini rivojlantirish (rus guruhlarida): Ped.fan.dok. ...dis. - T.: TDPU, 2017. – 17 b.

Nazarov S., Nazarova F., Adizova N., Poltayeva D. English-Uzbek Dictionary. - T.: 2013. - 27 b.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimizni 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma‘ruzasi. - <https://www.norma.uz/>

Qodirov M.S. Bojxona xizmati xodimlarida profayling asosidagi kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish : psix.fan.falsafa.dok ...dis. - T.: TDPU, 2022. – 22 b.

Siti Hafizah binti Daud/ Motivation and job satisfaction among customs officers: a case study of Kuala Lumpur International Airport (KLIA), Kulliyah of Islamic Revealed Knowledge and Human Sciences, International Islamic University Malaysia, 2012, - 98 p.

Tai, Lee Ming/ The influence of workers’ competencies on job performance of royal Malaysian Customs department, University Utara Malaysia, 2011, - 86 p.

To‘rayev B.Z., Muqimova G.X. Ta’limda kompetentli yondashuv: o‘qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirish. // “O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida kadrlar resurslarini boshqarish va rivojlantirish” mavzusidagi Respublika seminari materiallari. – T.: “Iste’dod” jamg‘armasi, TDPU. 2014. - 52 b.

Василов С.И. Формирование и развитие профессиональных компетенций работников в системе государственной гражданской службы. : Дис. ... канд. экон. наук. – Москва.: Рос. гос. соц. ун-т, 2016. – 19 с.

Тарасова Н.В. Стратегия реализации компетентностного подхода в образовании: историко – педагогический аспект. – М.: ФИРО, 2007. – 52 с.

Qodirov M.S. Bojxona xizmatida kasbiy kompetentlikni shakllantirish // Zamonaviy ta’lim. № 9 (94) 2020. B. 17-24.

Qodirov M.S. Bojxona xizmati xodimlari kasbiy faoliyatida profayling texnologiyasini rivojlantirish masalalari // Zamonaviy ta’lim. № 11(84) 2019. B. 34-41.